

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundläggande nivå

Lärares syn på det genetiska och genealogiska perspektivet i läromedel

En kvalitativ studie om lärares resonemang kring sin användning av olika läromedel i historieundervisningen

Författare: Victoria Andrews

Handledare: Anders Persson

Examinator: Lars Båtefalk

Ämne/huvudområde: Ämneslärarprogrammet inriktning Historia

Kurskod: HI3020

Poäng: 15 HP

Examinationsdatum: Lars Petterson

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstract:

Syftet med studien är att fokusera på hur lärare använder sig av det genetiska och genealogiska perspektivet i valet av olika läromedel i sin historieundervisning. Studiens tyngd ligger på den didaktiska frågan *hur*.

Metoden som används i denna studie är av kvalitativ karaktär. Lärare som undervisar i historia har intervjuats, deras svar har sedan transkriberats och därefter har resultatet presenterats.

Resultatet visar att lärare till viss del använder sig av det läromedel som de föredrar, men att lärare också väljer det läromedel som bäst lämpar eleven kunskapsmässigt. Majoriteten av lärarna valde att använda sig av ett genetiskt perspektiv om elevernas kunskapsnivå var låg. Resultatet visar att lärarna föredrog att använda sig av läroboken för att kunna bruka det genetiska perspektivet. Resultatet visar att det inte är optimalt att förhålla sig enbart till det ena eller det andra perspektivet, utan att båda perspektiven bidrar med olika aspekter som är väsentliga för undervisningen i historia.

Nyckelord: Historieundervisning, genetiskt, genealogiskt, historiemedvetande, historiebruk.

Innehåll

1 Inledning	1
1.2 Syfte och frågeställning	2
2 Tidigare forskning	3
2.1 Faktorer som påverkar läromedelsval	3
2.2 Läroboken som undervisningsmaterial	4
2.3 Film som undervisningsmaterial	5
2.4 Blogg som läromedel i historieundervisningen	7
3 Teori.....	9
3.1 Skolan som social konstruktion	9
3.2 Historiebruk	10
3.3 Historiemedvetande	10
3.4 Genetiskt och genealogiskt perspektiv.....	11
4 Metod.....	13
4.1 Datainsamlingsmetod (urval).....	13
4.2 Genomförandemetod	13
4.3 Analysmetod	14
4.4 Forskningsetiska överväganden	14
5 Resultat.....	15
5.1 Genetiskt perspektiv	15
5.2 Genealogiskt perspektiv	17
6 Diskussion.....	20
6.1 Resultatdiskussion.....	20
6.1.1 Vad i de intervjuade lärarnas bakgrund är betydande för hur de själva resonerar om betydelsen av genetiska och genealogiska perspektiv i undervisningen?	21
6.1.2 Hur resonerar de intervjuade lärarna kring elevernas förutsättningar som en betydande faktor i deras sätt att använda sig av ett genetiskt eller genealogiskt perspektiv?	21
6.1.3 Under vilka omständigheter anser de intervjuade lärarna att det genetiska eller genealogiska perspektivet inte är av betydelse för deras val av läromedel?	22
6.2 Metoddiskussion	24
8 Avslutande reflektioner	25
8.1 Förslag till vidare forskning.....	26
9 Referenslista.....	26
Bilaga 1 informationsbrev	28
Bilaga 2 Intervjumall.....	29

1 Inledning

Jag älskar känslan av gåshud på armarna. Det är nästan det bästa jag vet. Jag mår så gott när jag tittar på ett klipp på internet och ryser när musiken på klippet bygger upp en spänning, för att klippet sedan ska övergå till en explosion av glädjetårar, skratt och glädje. Jag blir så berörd, och jag kan också bli så gripen av situationen att jag kan skratta eller gråta. Känslan som jag känner, och historierna som berättas ger mig kunskaper jag aldrig glömmet. Förutom gåshud, har klippet sått ett frö av nyfikenhet hos mig. Jag har många gånger sökt mer information efter att jag sett klippet för att se bakgrunden till historierna eller velat ha mer information om hur det gick för dem på klippet. Det har ofta resulterat i att jag till slut kan säga att jag kan en hel del om dem. Det här har färgat hur jag kommer vara som lärare. Det här är det jag vill överföra, denna känsla av gåshud och den tillhörande nyfikenheten till eleverna. Men sanningen är den, att alla elever inte har samma passion som jag har för gåshud. De kan av olika anledningar, förstå undervisningen lättare om man inte visar känsloladdade klipp. Vissa elever behöver veta när en händelse egentligen skedde, och vad som skedde före och efter denna.

Med denna kunskap i bakhuvudet kommer jag välja läromedel till mina historiektioner. Jag har ensamrätt på det valet, och därmed konsekvenserna det ger. Faktum är att om den här studien hade skrivits för tjugo år sedan hade inledningen sett annorlunda ut. Faktum är att läromedel då var en lärobok, med tillhörande instuderingsfrågor och extramaterial. Niklas Ammert, professor och vicerektor vid Linnéuniversitet konkretiserar definitionen av läromedel i sin forskningsöversikt *Historieläromedel - en forskningsöversikt*:

Läromedel utgör i flera avseenden en verkan av eller en spegling av samtidens samhällsklimat. De frågor, problem, värden och uppfattningar som råder inom politik, kultur och ekonomi avspeglas i läromedlens urval och perspektiv.¹

Efter utförda intervjuer kan jag konstatera att definitionen av läromedel är bred och i valet av läromedel uppstår många pedagogiska funderingar och avgöranden. Därför har jag inte valt att i denna studie begränsa lärarna i deras definition av vad läromedel är. Jag har varit intresserad av att förstå de pedagogiska funderingarna som en lärare har haft när den valt läromedel, och vad de är i valet som varit avgörande.

En aspekt som framgår av de olika läromedlen i historieundervisningen är de ställningstaganden som en lärare måste förhålla sig till i sitt val av läromedel. Ur ett

¹ Ammert (2016) s. 140

historiedidaktiskt perspektiv behöver läraren fundera hur hen själv förhåller sig till historia, och hur detta förmedlas till eleven. Vill läraren förmedla en objektiv, kronologisk ordning av historien, där den ena händelsen efter den andra tar eleven fram till vår nutid? En sådan lärare vill i detta fall då använda sig av ett genetiskt perspektiv. Eller vill läraren förmedla en subjektiv, ostrukturerad historieskrivning som fokuserar och fördjupar sig i historia med utgångspunkt och personliga funderingar runt exempelvis genus, etnicitet och värderingar? En sådan lärare föredrar ett genealogiskt perspektiv.

Den här studien kommer att fokusera på hur lärares sätt att se på betydelsen av det genetiska och det genealogiska perspektivet kommer att påverka det val av läromedel som en lärare vill använda i sin historieundervisning. Studien kommer inte nödvändigtvis att ge svar på vilket läromedel som är att föredra, då ett sådant svar inte går att nå. Däremot kommer denna studie förhoppningsvis att kunna visa hur en lärare kan utnyttja de olika läromedel som finns att tillgå för att kunna behandla det genetiska och det genealogiska perspektivet i historieundervisningen.

Den perfekta fördelningen av dessa perspektiv är förmodligen en kombination av det genetiska och det genealogiska perspektivet. Min tolkning av gyll är att båda dessa perspektiv skrivs fram. Det centrala innehållet fokuserar på en kronologisk tidslinje som ska löpa i undervisningen, men det är också ett mål i undervisningen att förstå människors värderingar, vilket tyder på ett genealogiskt perspektiv.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare använder sig av det genetiska och genealogiska perspektivet när de resonerar om vilka olika läromedel de valt att använda i sin historieundervisning. Studiens fokus ligger på den didaktiska frågan *hur* snarare än *vad*. Jag ämnar besvara tre frågor:

- Vad i de intervjuade lärarnas bakgrund är betydande för hur de själva resonerar om betydelsen av genetiska och genealogiska perspektiv i undervisningen?
- Hur resonerar de intervjuade lärarna kring elevernas förutsättningar som en betydande faktor i deras sätt att använda sig av ett genetiskt eller genealogiskt perspektiv?
- Under vilka omständigheter anser de intervjuade lärarna att det genetiska eller genealogiska perspektivet inte är av betydelse för deras val av läromedel?

2 Tidigare forskning

Den första delen av detta avsnitt utgör grunden för den här delen är det historiedidaktiska valet som en lärare gör när hen väljer läromedel. Den andra delen av detta avsnitt kommer att ge en översikt till den forskning som bedrivits för att beskriva de läromedel som använts i skolan. Den första som beskrivs är läroboken. Den forskning som finns att tillgå om läroböcker tenderar att fokusera på vad författaren av läroboken fokuserat på, och således det som inte läroboken fokuserar på. Ett exempel på detta är den brist på kvinnans perspektiv i läroböcker i historia.

Den tredje delen av min redogörelse av tidigare forskning kommer att fokusera på ett antal läromedel förutom läroboken som utnyttjas i historieundervisningen.

2.1 Faktorer som påverkar läromedelsval

Professorn och vicerektorn vid Linnéuniversitet, Niklas Ammert har skrivit en forskningsöversikt vid namn *Historieläromedel - en forskningsöversikt*. Han menar att det är lärarens egna intressen och idéer som styr i större utsträckning och att valet av läromedel speglar samhällsklimatet. Ammert tydliggör vikten av valet av läromedel i undervisningen, men spår också en osäkerhet om läromedlets betydelse i framtiden då mer av undervisningen som sker nu är på dator, internet och telefon.

Ammerts konstaterande att lärarens egna åsikter och idéer styr slår Johan Hansson, forskare vid institutionen för idé och samhällsstudier vid Umeå Universitet, fast i sin avhandling, *Historieintresse och historieundervisning: Elevers och lärarens uppfattning om historieämnet*. Hansson menar att lärarens eget engagemang är väsentlig för att intressera eleverna, men menar samtidigt att det är flera andra aspekter som är avgörande.² De medverkande lärarna poängterar att de gärna på förhand vill veta vilka förkunskaper som eleverna besitter, och vad de är intresserade av, för att kunna använda deras förförståelse som en utgångspunkt för undervisningen. Detta för att skapa en undervisning som är betydelsefull. Samtidigt visar studien att lärarna inte lyckas uppfatta vad de är intresserade av. Hansson menar att en orsak till detta är för att lärarnas egna intresseområden ändå väger tyngst i valet av intresseområden. En farhåga med detta, menar Hansson är att eleverna får en undervisning som inte är tillräcklig, eftersom tendensen blir att det som är mer intressant i undervisningen ägnas mer tid åt.³

Avhandlingen pekar också ut indikationer som skoltrötthet, svag i ämnet, läsvana som gör att elevernas intresse av historieämnet påverkas och som gör att lärare anpassar sin

² Hansson (2010) s. 69

³ Hansson, (2010) s.127-128

undervisning.⁴ Läsvanan hos eleverna uppgav ett antal lärare som en anledning till att denne föredrog muntliga presentationer framför att alternativet att eleverna skulle läsa in materialet. En farhåga lärare dock hade med denna metod var att det oroade sig för att återge felaktiga fakta.⁵ Trots denna farhåga visar Ammerts forskningsöversikt att lärobokens betydelse har minskat rejält i historieundervisningen.⁶

Ammert menar också att en påverkande faktor för läromedelsval är den förändring av styrdokument som skedde 2011, vilket ökade fokuseringen om begreppet ”strukturerad undervisning”.⁷ Katarina Schiöler exemplifierar i sin licentiatuppsats, *Kurskonstruktörer i ett målstyrt system: En studie av hur två lärare planerar en gymnasiekurs i historia* hur lärarnas olika syn på planering har en avgörande betydelse för användningen av olika typer av läromedel ska användas i undervisningen. Den första läraren använder läroboken som styrande för planeringen av undervisningen, och dennes undervisning är kronologisk och strukturerad. Den andra medverkande läraren planerar sin undervisning efter de mål han själv önskat att eleverna ska nå, och använder inte läroboken som ett planeringsverktyg överhuvudtaget. Schiöler fastslår att den läraren som använder läroboken som ett planeringsverktyg har ett mer genetiskt perspektiv på planeringen, medan den andra läraren kombinerar ett genetiskt med ett genealogiskt perspektiv.⁸ Som lärarna i Schiölers avhandling är lärarnas personliga intresse en faktor som spelar roll när de planerar sin undervisning, men att den huvudsakliga faktorn som påverkar planeringen är kursmålen och uppnåendemålen som styr arbetsmomentet.⁹

2.2 Läroboken som undervisningsmaterial

Förr var läroboken det läromedel det enda läromedlet att tillgå i historieundervisningen. I takt med alternativa läromedel i historia ökat, har även kritiken mot läroböcker i historia ökat.

Den kanske vanligaste kritiken består i att läroböcker i historia tenderar att fokusera på historieskrivningen ut ett manligt perspektiv. Den dystra effekten av detta är att det kan påverka elever. Ann-Sofi Ohlander menar att det ger kvinnliga elever en mindre positiv självbild då det sällan skrivs fram några kvinnliga förebilder i de granskade läroböckerna.¹⁰ Ohlander har i uppdrag från Delegationen för jämställdhet i skolan granskat fyra historieböcker i syfte att öka kunskapen om jämställdhet och genus i skolan.¹¹ Resultatet som rapporten visar är att män,

⁴ Hansson (2010) s. 63-64

⁵ Hansson (2010) s. 136

⁶ Ammert (2016) s. 142

⁷ Ammert, (2016) s. 142

⁸ Schiöler (2012) s. 65

⁹ Schiöler (2012) s. 84

¹⁰ Ohlander (2010) s. 73

¹¹ Ohlander (2010) s. 4

både enskilda och i grupp är det som dominerar i historieskrivningen. Rapporten visar också att även i de delar av läromedlet som hänvisas till att beskriva kvinnohistoria så slår ett manligt perspektiv igenom.¹²

Ammert påpekar i sin forskningsöversikt att genus inte är det enda begreppet som skildras orättvist i historieböckerna. Han menar att begreppet migration bidrar till att osynliggöra aktörer. Ammert menar att individen inte framställs, utan migrationsbegreppet bidrar till att använda migranter och invandrare som ”de”.¹³

2.3 Film som undervisningsmaterial

Ett av de mer populära läromedlen i historia är filmvisning, trots den ambivalens som finns om syftet med film i undervisningen. Många menar att det ger eleverna en ingång till ämnet som inte en lärobok kan, medan många andra anser att film är underhållning.

Maria Deldén har skrivit en avhandling vid namn *Det räcker inte att vara visa en film: Historisk spelfilm i undervisningen*. Genom observation av eleverna kan Deldén fastslå att det finns ett samspel mellan de starka känslorna som en film väcker på grund av filmens handlingar och elevens tankegångar. Detta resulterar i en ökad förståelse för andra människors känslor, det vill säga empati hos eleven, menar Deldén.¹⁴ Detta instämmer Catharina Hultkrantz med i sin avhandling, *Playtime: En studie av lärares syn på film som pedagogiskt hjälpmedel i historieämnet på gymnasiet*. Förutom att det höjer elevens förmåga att arbeta med förståelse och empati menar lärarna i studien att genom filmvisning i historieundervisningen lär sig eleverna fakta, flerperspektivism, källkritik och att filmvisning dessutom fungerar väl som intresseväckare. En genomgående uppfattning av lärarna var att eleverna lärde de sig bättre om det fanns filminslag i undervisningen, och att det uppskattas av eleverna. Resultatet i Hultkrantz avhandling visade dock också på att det är de motiverade och intresserade eleverna som kunde få störst fördel av filmvisning.¹⁵

De intervjuade lärarna i Hultkrantz avhandling anger också att film i historieundervisning är ett bra verktyg för att kunna studera historia utifrån ett mikroperspektiv. Detta eftersom det genealogiska perspektivet som en film bidrar med. Detta instämmer Deldén med och menar att det är väsentligt att hjälpa eleven att koppla ihop den historiska handlingen som utspelar sig

¹² Ohlander (2010) s. 67

¹³ Ammert (2016) s. 148

¹⁴ Deldén (2016) s. 185

¹⁵ Hultkrantz (2014) s. 90–92

med rätt historisk kontext, för att öka elevens historiska perspektiv och historiska förhållningsätt.¹⁶

Steven Dahl är doktorand vid institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik vid Stockholms universitet. Han diskuterar i sin doktorsavhandling *Folkmord som film: Gymnasieelevers möten med Hotel Rwanda*, den historieförmedling som sker genom filmvisning i historieämnet. Han menar att det finns stora fördelar med att vara medveten om hur film kan påverka elevers historiemedvetande.¹⁷ Dahl konstaterar att det finns en stark koppling mellan det genetiska/genealogiska perspektivet och historiemedvetande och att perspektiven är väsentliga för att kunna få en djupare förståelse av historia.¹⁸ Dahl konstaterar att en övervägande del av eleverna gav uttryck för ett genealogiskt perspektiv i sitt sätt att använda historia. Dessa elever, menar Dahl har ett funktionsdugligt historiemedvetande. En negativ aspekt är dock att dessa elever inte var mottagliga för att införa något nytt perspektiv till folkmordshistorien. Det var ett mindre antal elever som utnyttjade ett genetiskt perspektiv på filmen. De var öppna för att applicera olika perspektiv på folkmordshistorien. Dessa elever tenderade att vara mindre moraliserande. En negativ aspekt av dessa elever var att deras meningsdimension var nedtonad och svåråtkomlig. Slutligen var det ett antal elever som kunde växla mellan det genetiska och det genealogiska perspektivet och kunde då anlägga båda dessa perspektivs fördelar i sin uppfattning om filmen.¹⁹

David Ludvigsson menar i boken *Det förflutna som film och vice versa: Om medierade historiebruk* att spelfilm kan rangordnas i tre grupper, en kognitiv, vilket innebär att man fokuserat på att förmedla historisk kunskap, en moralisk, som fokuserar på att belysa de faktorer som kan ha haft en betydande roll, så som politisk eller ekonomisk. Den sista kategorin är den estetiska, vilket innebär att man använt sig av det formideal som har störst betydelse för händelsen.²⁰ Den kognitiva kategorin, vars betoning ligger på historisk kunskap, behöver dock inte automatiskt innebära att det är en dokumentärfilm, utan enbart att fokus lagts på att den som skapat filmen innehar en förhållandevis stor historisk kunskap. Detta poängterar även Ulf Zander i boken *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*. Han understryker att i filmer som är baserade på historiska händelser, eller utspelade i trovärdig miljö läggs en gedigen arbetsinsats på att få publiken att känna att de upplever tiden då filmen utspelar sig. Detta genom

¹⁶ Deldén (2016) s. 191

¹⁷ Dahl (2013) s. 17

¹⁸ Dahl (2013) s. 221

¹⁹ Dahl (2013) s. 235–236

²⁰ Ludvigsson i Snickars, & Trenter (2004) s. 123

att införa tidstypiska detaljer så som att använda sig av tidstypiska kläder, spela dåtidens musik eller att ha inslag av journalfilm.²¹

Ludvigsson resonerar även kring hur det genetiska och det genealogiska perspektivet representeras i olika filmkategorier. Han menar att det genealogiska perspektivet gynnas mest i en spelfilm då dess främsta uppgift är att underhålla. Berättelsen i filmen ska vara lätt att förstå, framåtsträvande och karaktärsfokuserad.²² En mer subjektiv filmvisning, vilket överensstämmer med ett genealogiskt perspektiv, enligt Ludvigsson. Motsatsen till detta menar Ludvigsson är dokumentärfilmen, som representerar det genetiska perspektivet. Ludvigsson menar att dokumentären – vid första anblick – kan verka vara en mer trovärdig källa då den framstår som en direkt förmedling av verkligheten, det vill säga, autentisk. Ludvigsson menar dock att den som vill använda sig av en dokumentärfilm som källa bör ställa sig källkritiska frågor som exempelvis ”På vems uppdrag har denna dokumentär spelats in?”, ”Hur talar berättaren i dokumentären?” eller ”Vilket budskap vill denna dokumentär förmedla?”.²³

Till skillnad från Ludvigsson som konstaterar att en dokumentär är genetisk och en spelfilm är genealogisk menar Zander att filmer som behandlar historia är ett möte mellan det genetiska och det genealogiska synsättet. Zander menar att filmskaparen har haft för avsikt att skildra historia, vilket oundvikligen speglar de värderingar som rådde. Zander menar att utifrån detta resonemang är alla filmer en produkt av de tankar som infann sig vid inspelningstillfället. Han slår fast att samtidsinriktade filmer är fruktbara för att granska hur samhället ser på exempelvis könsroller, etnicitet eller sociala problem.²⁴

2.4 Blogg som läromedel i historieundervisningen

En annan form av läromedel är blogganvändandet. Tanken med en blogg är att det ska fungera som en dagbok online. Eleverna kan skriva utifrån ett inifrånperspektiv om den tidsepok eller händelse som de lär sig om i historieundervisningen. Cecilia Johansson, forskare vid Umeå Universitet har skrivit en licentiatavhandling vid namn *Högstadiungdomar skriver historia på bloggen: undervisning, literacy och historiemedvetande i ett nytt medielandskap*. Avhandlingens syfte är att studera hur en klassblogg fungerar som verktyg i historieundervisningen. Liksom i de föregående avhandlingarna av Deldén och Hultcrantz tycks elevernas empatiska förmåga, och deras förmåga studera en händelse utifrån flerperspektivism prövas i denna studieform. Johansson kunde vid granskning av bloggarna se

²¹ Karlsson & Zander (2004) s. 131

²² Snickars & Trenter (2004) s. 37–38

²³ Snickars & Trenter (2004) s. 21

²⁴ Snickars & Trenter (2004) s. 138

att eleverna dessutom tog stöd och hjälpte varandra i bloggskrivandet, vilket bidrog ytterligare till den empatiska förmågan.²⁵ Ett problem som uppstod i blogguppgiften som Johansson studerade var att eleverna saknade kunskaper i tidsperspektivet kring arbetsområdet, vilket skulle kunna ha lett till att historierna skulle blivit ytliga och enahanda. Detta löstes med att de parallellt med bloggen fick tilldelade sig ett antal sidor i läroboken som behandlade det aktuella arbetsområdet. Detta bidrog med ett tematiskt konstruerat perspektiv, dock med bara ett perspektiv, vilket inte var det som lockade ungdomarna mest, då de gärna velat ha ett perspektiv av händelserna från exempelvis kvinnor och barn.²⁶

²⁵ Johansson (2014) s. 99

²⁶ Johansson (2014) s. 117

3 Teori

Detta avsnitt ämnar till att beskriva de aspekter som driver en lärare till de val om läromedel som de föredrar. Detta avsnitt beskriver även de genetiska och genealogiska perspektiven.

3.1 Skolan som social konstruktion

Skolan är i högsta grad en social konstruktion. Att diskutera de val en lärare gör utan att innefatta betydelsen av den sociala kontexten skulle inte rättfärdiga besluten. En av de mest framträdande namnen inom sociologi som Pierre Bourdieu. Bourdieus begrepp *habitus* framställs av att individen är i en specifik position i samhället och är sammansatt av de faktorer som påverkar den i den situation som habitus befinner sig i. Det vill säga att när individens sociala position förändras, förändras även personens habitus. Habitus är också påverkat av individens tidigare sociala villkor, vilket kan visa sig i individens handlingar, värderingar och tankar. En persons habitus förändras när personen utsätts för nya erfarenheter. Dessa erfarenheter struktureras upp i enligt de konstruktioner som tidigare befast sig. I de fall där de tidigare strukturerna inte längre existerar, det vill säga att habitus varit missanpassad, menar man att risken för revolt eller revolution är mycket större.²⁷

Bourdieu utvecklar ett resonemang om relationer mellan människor och menar att de till viss del inte vill ha fullständig kunskap om sitt beteende utan det ofta finns en grad av omedvetenhet och/eller betydelser som subjektet inte kan påverka. Detta beror på att relationen mellan individer är uppbyggd av individens tidigare erfarenheter av relationer och hur formen på relationen ser ut. Det vill säga, hur man tidigare hanterat relationer och hur relationen individen är i nu är formad.²⁸ Jessica Jarhall applicerar Bourdieus term habitus på ett historiedidaktiskt perspektiv och menar att en lärares habitus, som är svårförändrat, formar dennes undervisningsstrategier eftersom en lärare kan agera utifrån både medvetna och omedvetna beslut. Jarhall påpekar att efter ett antal år i yrket sker en betydande del av en lärares planering och genomförande av dennes planering ske utan att läraren överväger de alternativ som existerar. Jarhall exemplifierar detta när hon menar att en lärare bestämmer sig för att visa en film utifrån ett antal parametrar som denne redan tagit i beräkningen. Dessa kan vara medvetna eller vara helt omedvetna. Om det inte var så skulle en lärare besluta vilken film som en nybörjare i yrket skulle välja, det vill säga att det skulle ta lika lång tid att bestämma en passande film oavsett antal år i yrket.²⁹

²⁷ Borelius (1998) s. 2

²⁸ Borelius (1998) s. 2–4

²⁹ Jarhall (2012) s. 27–28

3.2 Historiebruk

Historiebruk brukar vanligen definieras med att man granskar historia. Som lärare brukar man historia som forskats fram, för att sedan överföra eller vägleda elever till kunskapen. Inom historiedidaktik brukar denna process där man ”använt sig” av historia kallas nedsippingsteorin. Denna teori har kritiserats främst av Friedrich Nietzsche, som applicerade ett mer kritiskt perspektiv till historiebruk. Istället för att granska historien som en avslutad process, ansåg Nietzsche att historia skulle sammanvävas med det samhälle vi lever idag. Nietzsche framförde ett kritiskt synsätt på den vetenskapliga nedsippingsteorin när han istället för att enbart granska hur historien utvecklas, funderade över hur historien hade kunnat utvecklas om någon eller några av aspekterna i händelsen hade varit annorlunda.³⁰

3.3 Historiemedvetande

För att till fullo kunna förstå varför en lärare föredrar att framhäva ett genetiskt eller ett genealogiskt perspektiv genom användandet av läromedel krävs en förståelse av begreppet historiemedvetande. Historiemedvetande kan liknas vid en vägvisare. Klas-Göran Karlsson definierar begreppet i boken *Historien är närvarande* och menar att i historiemedvetandet finns historien, nuet och framtiden. Karlsson menar att begreppet historiemedvetandet är svårt att definiera. En förklaring till detta, anser han, är att historiker har en ovilja att vilja diskutera en framtidsaspekt, eftersom historia generellt inte inbegriper spekulation eller gissningar.³¹

Lars Andersson Hult anlägger ett socialt perspektiv i sin avhandling som fokuserar på historiemedvetande. Avhandlingen, *Historia i bagaget: En historiedidaktisk studie om varför historiemedvetande uttrycks i olika former*. En av utgångspunkterna är att historiemedvetande är mentalt kopplat till faktorer som tid, moral och identitet och att historia skapar mening i nuet.³² Resultatet av Hults studie visar att det inte finns någon koppling mellan historiemedvetande och etnicitet, inkomst eller boendeform. Däremot kunde Hult konstatera att en människas identitet förändras utifrån det sociala sammanhanget och miljön. Individens samspelar med sin skolmiljö, vilket i sin tur påverkar historiemedvetandet. Skolvärldens sociala processer ställer formar ens historiemedvetandet.³³

³⁰ Karlsson & Zander (2004) s. 54–55

³¹ Karlsson & Zander (2014) s. 57

³² Andersson (2016) s. 132

³³ Hult (2016) s. 137

3.4 Genetiskt och genealogiskt perspektiv

Professor i historia, Klas Göran Karlsson verksam vid Lunds universitet har beskrivit dessa två perspektiv genetiskt och genealogiskt, i boken *Historien är nu*. Han förklarar att det genetiska perspektivet innebär att man granskar historien kronologiskt och strukturerat. Med hjälp av det genetiska perspektivet kan läraren visa eleverna hur nutida konflikter uppstått och utvecklats.³⁴ Hans Olofsson menar i sin avhandling att det genetiska perspektivets syfte är att skapa mening och ge orientering. En tydlig genetisk historieskrivning är att kronologiskt placera historiska händelser efter varandra med slutmål att nå nutiden. Ett genetiskt perspektiv, menar Olofsson svarar på frågor om vilka historiska händelser som kan vara anledning till hur vi har det idag.³⁵ Skolverket uttrycker i kommentarmaterialet Historia att syftet med historia är att öka elevernas *historiska referensram* vilket är en viktig nyckel för att kunna förstå sin egen tid, och att på så vis förutspå hur den kommer att utvecklas. Den historiska referensramen syftar också till att skapa en kronologisk översikt. Skolverket poängterar att detta inte naturligtvis innebär att en elev ska kunna årtal på olika händelser, men att det däremot är viktigt att ha förståelse och kunskap om den kronologiska strukturen, för att kunna identifiera orsaker och konsekvenser av samhällsförändringar.³⁶

Det genealogiska perspektiv brukas ofta inte i vetenskapligt syfte såsom det genetiska perspektivet gör, utan till de mer som brukar historia för att kunna besvara frågor som behandlar moral och identitet.³⁷ Olofsson menar att i det genealogiska perspektivet använder lärare nuet som utgångspunkt för att sedan söka i historien efter händelser som tematiskt motsvarar med begreppet. Det genealogiska perspektivet tenderar att beröra frågor som exempelvis genus, klass, sexualitet och etnicitet.³⁸ Per Eliasson konstaterar i boken *Historien är nu* att det genetiska förhållningssättet är framträdande i läroplanen, och att det även är en vanlig utgångspunkt för historieundervisning,³⁹ vilket Kenneth Nordgren instämmer med i boken *Vems är historien? Historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*. Nordgren menar att det genetiska förhållningssättet i undervisningen manar till att historieskrivningen börjar med en konflikt, följt av en huvuddel och sedan en avslutning. Konsekvensen menar han är att undervisningen blir monoton, och att undervisningen saknar inlevelse.⁴⁰

³⁴ Karlsson & Zander (2004) s. 42

³⁵ Olofsson (2011) s. 173–174

³⁶ Kommentarmaterial till skolverket s. 6

³⁷ Karlsson & Zander (2004) s. 297

³⁸ Olofsson (2011) s. 174

³⁹ Karlsson & Zander (2004) s. 295–296

⁴⁰ Nordgren (2006) s. 184

Steven Dahl presenterar i sin avhandling *Folkmord som film: Gymnasieelevers möten med Hotel Rwanda- en receptionsstudie*, en tydlig tabell över de egenskaper som det genetiska och genealogiska perspektiven kan erbjuda elever:

Tabell 1:

Genetiskt perspektiv (Vetenskapligt historiebruk)	Genealogiskt perspektiv (Icke-vetenskapligt historiebruk)
Komplexitet	Enkelhet
Struktur	Aktör
Förändring	Kontinuitet
Objektivitet (sanning)	Subjektivitet (relevans)
Analytisk öppenhet	Analytisk slutenhet
Förnuft	Känsla och upplevelse
Distans	Närhet
Abstraktion	Konkretion
Samtidsorienterad	Nutidsorienterad (Sensmoral)

Källa: Dahl (2013) s. 233

4 Metod

Här presenteras den metod jag valt att basera min studie på och hur jag har gått till väga i insamlandet av material. Här återfinns även information om informanterna och deras relevans för studien. Slutligen ägnas ett avsnitt åt att skriva fram de forskningsetiska aspekterna.

4.1 Datainsamlingsmetod (urval)

Jag har i denna studie valt att intervjua fyra personer. Jag har medvetet valt att intervjua personer med skilda antal år i yrket. Det som är gemensamt för de som medverkar i denna studie är att de har tagit lärarexamen och har erfarenhet av att undervisa på en regelbunden basis i historieämnet. De som intervjuas är av olika ålder och erfarenhet. Dessa faktorer kommer dock inte användas för att nå en slutsats i studien då antalet personer som medverkar i studien är för få.

Denna studie fokuserar på hur de intervjuade lärarnas syn på det genetiska och genealogiska perspektivet i läromedlet. Detta innebär att studien inte inriktar sig på läromedlets innehåll. Av den anledningen kommer denna studie inte fokusera på det val av lärobok som en lärare kan ha gjort, eller blivit tilldelad. Studien kommer inte heller beröra hur en lärare planerar sina lektioner, eller hur hen utformar provtillfällena.

Lärarna som deltar i denna studie är mellan 25 och 65 år gamla. Det som är gemensamt för dem är att de undervisar i historia.

4.2 Genomförandemetod

Intervjuerna har ägt rum på informanternas arbetsplats. Intervjuerna har alla ägt rum på kontor/arbetsrum, förutom en intervju som skedde i matsalen. Alla intervjuerna har genomförts enskilt utan yttrande störande moment. Vid alla tillfällen har vi pratat om triviala samtalsämnen en stund, vilket Kvale och Brinkmann menar i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* som avgörande. De menar att det är då intervjuaren och informanten skapar man en relation till varandra vilket innebär att intervjupersonen inte behöver känna att den talar till en främling.⁴¹ Vid alla tillfällen har jag dock varit tydlig med när jag börjat spela in samtalet.

Jag har valt en halvstrukturerad metod för dessa intervjuer. Kvale och Brinkmann menar att denna metod liknar ett vardagssamtal eftersom intervjufrågorna inte är i form av ett slutet frågeformulär.⁴² Antalet intervjufrågor är relativt få i denna studie. Detta är ett medvetet val eftersom jag velat ha möjlighet till att ställa det Kvale och Brinkmann benämner som sonderande frågor. Sonderande frågor innebär följdfrågor som exempelvis ”Kan du ge fler exempel på det?” eller ”Hur tänkte du då?” eller be den intervjuade att utveckla sitt svar.

⁴¹ Kvale & Brinkmann (2014) s. 170

⁴² Kvale & Brinkmann (2014) s. 45

Ytterligare en anledning till att ställa ett mindre antal frågor är för att intervjun inte ska vara så kompakt. Tystnad under en intervju menar Kvale och Brinkmann gör att inte situationen känns som ett korsförhör, och intervjupersonen kan finna tid till att reflektera och associera. Detta i sin tur menar att intervjupersonen skulle kunna bidra med ytterligare betydelsefull information.⁴³ Detta medför två farhågor. Den första är att intervjupersonen inte kan eller vill utveckla sitt svar. Den andra farhågan som jag haft är att dessa frågor varit lite för diffusa och att jag inte kommer att få svar som inte rör mitt studiesyfte. Därför har jag två mer direkta frågor som jag kan välja att använda mig av i slutet. Jag har dessutom valt att provintervjua en person för att kunna korrigera mina frågor inför de efterföljande intervjuerna.

4.3 Analysmetod

En viktig aspekt av att kunna analysera intervjuerna under bäst förutsättning är att jag varit lyhörd för mina egna fördomar. Kvale och Brinkmann benämner detta som reflektiv objektivitet och menar att det är väsentligt att reflektera över sina egna bidrag till produktionen.⁴⁴

Efter intervjun har jag transkriberat intervjun ordagrant. Vid något enstaka tillfälle när intervjupersonen stakat sig eller stammat, har jag valt att inte ta med detta i transkriberingen. Jag har dock valt att notera när intervjupersonen har skrattat, gjort luftcitattecken eller varit tyst en stund för att kunna fundera över sitt svar. Jag anser att detta har i de flesta fall haft en betydelse för svaret. Jag har även valt att nedteckna de gånger jag blivit avbruten i den fråga jag ställt, då jag även där anser att de är av relevans.

4.4 Forskningsetiska överväganden

De fyra historielärare som medverkar har informerats vid tillfrågan om att ställa upp på en intervju om ett antal forskningsetiska viktiga aspekter via ett informationsbrev. I brevet som skickades ut fick informanterna mer fakta kring studien; dess syfte, metod, förberedelse inför intervju, hur den skulle gå till, handledaren på högskolan och kontaktuppgifter. I brevet framgick även forskningsetisk information om att informanterna var anonyma, att inspelningarna skulle raderas, att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kunde avbryta deltagandet.

⁴³ Kvale & Brinkmann (2014) s. 177

⁴⁴ Kvale & Brinkmann (2014) s. 292

5 Resultat

I den här delen presenteras det resultat som intervjuerna gett. De delar ur intervjuerna som valts ut i detta avsnitt är av vikt då de rör vid läraren berör mitt studiesyfte. Jag har valt att först presentera de delar av intervjuerna som tillför ett genetiskt perspektiv, och sedan de delar av intervjuerna som berör ett genealogiskt perspektiv.

5.1 Genetiskt perspektiv

Mitt mål är att alla ska lyckas. Jag brukar skämtsamt säga att alla i klassrummet har ADHD. Där lägger jag ribban. Jag är övertydlig i allt. Jag visar min planering, både på papper, jag skriver på tavlan och jag delar ut. På det viset kan alla, oavsett förutsättning ta del av den. Och samma gäller läroboken. De läser tyst, vi läser den högt, och de jobbar med frågorna i boken antingen tillsammans eller enskilt. Alla kan förstå. Och de som då vill sedan fördjupa så kan jag ge dem extra uppgifter eller så kan du fördjupa sig på något annat vis. Läroboken erbjuder en struktur som gör att alla kan lyckas, det vet jag av egen erfarenhet. Att fokusera på en internetbaserad undervisning fungerar inte för att alla elever. Eleverna mår bra, tror jag av ordning och reda i undervisningen. Alla elever kan inte förstå diffusa begrepp och har ingen empatisk förståelse, men alla elever kan läsa om historien när man pratar om historiska händelser, som övergår en ny händelse, och som slutar med hus vi har det idag. De eleverna kanske inte kan fördjupa sig i abstrakta termer.⁴⁵

Det genetiska perspektivet reflekteras tydligt i det Marie uttrycker. Läroboken erbjuder en struktur anser hon, vilket innebär att alla kan förstå. Marie uttrycker i och med detta tydligt var hon lägger ribban. Anna berör även hon elevernas kunskapsnivå i sitt svar:

Om jag har en klass där man inte är på samma plan kunskapsmässigt så blir ju det ganska avgörande för uppgiften och därmed valet av läromedel. Jag kan inte lägga nivån på ett plan som bara ett fåtal kommer förstå, för det slutar bara med att jag får sitta och göra kompletteringar och kompendium till de som inte förstår. Då är det kanske bättre att lägga ribban lägre i såna fall och hitta fördjupningsuppgifter till de som vill ha. Generellt kan jag säga att om kunskapsnivån är låg i klassen så använder jag mig av läroboken mer, för den är tydlig och rak. Blir uppgifterna för abstrakta, eller att eleverna ska själva söka fram kunskap på internet om kunskapsnivån är låg, fungerar det helt enkelt inte. Det slutar med att eleverna sitter och tittar ut genom fönstret istället.⁴⁶

Annas uttalande visar att hon anser att läroboken är bättre lämpad att använda om kunskapsnivån i klassen är låg. Blir uppgiften för svår eller abstrakt tappar eleverna intresset.

⁴⁵ Intervju med Marie, 2020-04-08

⁴⁶ Intervju med Anna. 2020-04-15

Även Titti berör i sitt svar hur hon anser att de uppgifter hon producerar behöver vara intressanta:

Innan jag blev lärare tänkte jag att alla lektioner kan ju inte vara kul. Ibland får de [eleverna] bara tjura på. Jag insåg ganska snart att det inte funkar så. Är det inte intressant, då är det många som helt enkelt inte gör uppgiften. Jag minns när jag gick i skolan, då fick man ju göra det ena tråkiga lektionen efter den andra. De uppgifter som var roliga gjorde man ändå mycket bättre och snabbare. Jag minns att de uppgifter som var tråkiga var ofta de som var i läroboken, och de roliga hade läraren kommit på själv så att säga.⁴⁷

Titti påpekar hur viktigt det är att elevernas uppgifter är intressanta. Hon anger två bidragande faktorer till att hon anser att lektionerna behöver vara intressanta. Dels eftersom hon anser att eleverna inte kommer att slutföra uppgiften om den inte är tillräckligt intressant, dels eftersom hon minns sin egen skolgång och hur hon löste de intressanta uppgifterna i hastigare takt än de som inte var lika intressanta. Veronica talar även hon om en faktor som präglat hennes sätt att undervisa:

När jag hade VFU [verksamhetsförlagd utbildning] så var min handledare en man som skulle gå i pension om ett par månader. Jag vet inte om han var trött på att jobba, men han gjorde inget annat än att arbetade utifrån läroboken. Eleverna hade jättetråkigt, de ansåg att boken var förlegad, han saknade inlevelse i de delar han läste högt, och att uppgifterna var tråkiga. Jag tänkte då att sån lärare skulle jag då minsann aldrig bli.⁴⁸

En annan punkt som informanterna ofta berörde i intervjuerna var att planeringstiden som de ägnat åt momentet spelade en avgörande roll.

Ganska ofta är tiden den mest avgörande faktorn för vad jag använder för läromedel. Om jag har dåligt med tid, så jag inte hunnit planera alls, så ber jag alltid eleverna läsa boken och svara på frågorna, nästan som ett tidsfördriv tills jag hunnit med att planera bättre.⁴⁹

Titti menar att om hon inte kunnat planera mycket använder hon läroboken. Läroboken blir reservplanen. Likt Titti uttrycker Marie att syftet till val av läromedlet ibland beror på andra orsaker:

⁴⁷ Intervju med Titti. 2020-04-08

⁴⁸ Intervju med Veronica 2020-04-08

⁴⁹ Intervju med Titti 2020-04-08

Jag har begränsat med tid, men eftersom jag använder mig av läroboken så går det bra. Vi har en mycket bra lärobok som är aktuell så det går smidigt. Jag kan visa film också, men det gör jag mest för att underhålla mer än lära. Eleverna gillar att se på film.⁵⁰

Marie menar att det enda syftet film har i hennes undervisning är att underhålla. Lite senare i intervjun säger hon dock:

Om jag vill använda mig av film för att de ska lära sig något, då ser vi på en dokumentärfilm. En dokumentär fungerar eftersom den speglar sanningen. Eleverna kan koncentrera sig på faktiska händelser. De tar ofta också upp ledande aktörer för området man behandlar, och deras roll i historien.⁵¹

Marie skiljer tydligt mellan film och dokumentär i dessa två uttalanden. Det tyder på att hon anser att om filmen inte är av dokumentärtyp erbjuder den ingen kunskap som eleverna kan tänkas behöva.

Mot slutet av terminen när betygen ska sättas och det är en del omprov och så, så blir det en del läroboksanvändning. Dels för att det är lätt att rätta, dels om det är något specifikt jag måste lära ut. Jag kan känna att kunskapskraven är inriktade på händelser, förlopp och konsekvenser och då riktar jag in mina prov på detta när det vankas omprov och terminsslut.⁵²

5.2 Genealogiskt perspektiv

Att fånga upp elevens intresse var ett område som de intervjuade lärarna berörde främst. Veronica uttryckte en tydlig oro över att eleverna skulle bli uttråkade på hennes lektioner:

Jag gillar att skapa powerpointredovisningar med länkar i till små filmklipp. Jag tycker att eleverna inte hinner bli uttråkade då. Jag kan på powerpointen beskriva förändringsprocessen till exempel, och genom ett filmklipp visa hur det har gått till. Mitt huvudsyfte med undervisning är egentligen att engagera och inspirera elever, så jag uppdaterar ofta mitt material. Det kan väl vara en av anledningarna till att jag inte gillar läroboken. Även om historia är ett ämne som inte förändras dagligen, händelseförloppet i WW2 är ju detsamma idag som om 6 månader liksom, men läroboksundervisningen talar ju bara om en sida av myntet.⁵³

⁵⁰ Intervju med Marie 2020-04-14

⁵¹ Intervju med Marie 2020-04-14

⁵² Intervju med Veronica 2020-04-08

⁵³ Intervju med Veronica, 2020-04-08

Anna talar också om att materialet måste vara intressant för att engagera eleverna:

Anna: En skräck som jag har är att jag upptäcker att jag blivit lat. Jag vill inte vara den läraren som har en lärobok, ber eleverna läsa vissa sidor, sen plockar en sida ur en pärm med uppgifter. Jag vill inspirera och vara up to date med världen i min undervisning. Tycker jag att materialet är intressant så tycker oftast eleverna det med.

Victoria: Kan du ge exempel på detta?

Anna: Ja. Internet används massor. En rolig uppgift som jag ofta gör är att de får skriva en blogg som kan handla om att de har upplevt det som sett på nyheterna i en månad. Då får de titta nyheter som har en historisk anknytning. Jag tar med en faktadel, vilket de får läsa om i läroboken, en dagsaktuelldel i bloggen med ett inifrånperspektiv. Den uppgiften brukar uppskattas.

Victoria: Hur har du kommit på just de läromedlen till de delar du strävar efter?

Anna: Jag tycker att bloggen är optimal, eleverna tycker det är kul och de lever sig in i bloggen. Läroboken ger en stabil bas, som är faktamässigt korrekt. Den ger strukturen. Utan lärobokens ordning och reda faller bloggen för då kan de inte leva sig in, det blir bara ytligheter de kan skriva. Bloggens främsta uppgift är att beskriva sådant som inte en faktatext normalt ger. Det kan vara en beskrivning av känslor, normer, värderingar, mående eller liknande.⁵⁴

Anna använder sig av flera olika typer av läromedel för att uppnå flera syften. Läroboken ger eleverna fakta, och bloggen ger eleverna ett inifrånperspektiv. Hon markerar tydligt i detta intervju svar att hon inte anser att lärobok kan bidra med annat än fakta, men som dock inte går att utesluta, eftersom det då kommer finnas tillräcklig kunskap för att skriva en godtagbar blogg.

Ett annat område som berördes ofta, och som behandlar det genealogiska perspektivet är den karaktär på uppgifterna som lärarna utformar:

Anna: Är kunskapsnivån högre så fördjupar jag mig mer, ber eleverna googla och ta reda på mer. Jag ställer frågor som ofta börjar med ”Hur tror du att man skulle” eller begrepp som resonera/reflektera/diskutera.⁵⁵

Veronica menar att hon formar uppgifter utifrån tre specifika kategorier när hon använder sig av film i undervisningen:

Veronica: Jag använder mycket ofta film i min undervisning. För mig är det nästan det bästa sättet att fånga upp elever. De flesta gillar ju film, och jag kan nästan alltid utgå från samma

⁵⁴ Intervju med Anna, 2020-04-15

⁵⁵ Intervju med Anna, 2020-04-15

perspektiv varje gång. Jag använder mig väldigt ofta av genus eller etnicitet. Jag är också intresserad av att diskutera könsroller med mina elever. Att det var manligt på Gustav III's tid att gråta, skriva romantisk poesi och att visa känslor som längtan och kärlek och hjärtesorg, vilket jag har svårt att tro att till exempel Gustav II Adolf visade speciellt ofta. Eleverna brukar uppskatta mycket när vi analyserar film.

Victoria: Tror du inte att eleverna hade kunnat använda sig av dessa perspektiv genom en lärobok?

Veronica: Nej, det tror jag inte. Det är allmänt känt att i historieböcker så är det männens perspektiv som framställs tydligast. Könsmåttor är också väldigt svårt att finna. I filmens värld är det lätt, för jag tror att det är såna ämnen som en filmskapare använder för att försöka få till en höjdarfilm. Ett perfekt exempel på detta är ju Titanic. Kärlek, sex, och ämnen som väcker starka känslor som rasism gör att filmer bli ohyggligt populära.⁵⁶

Detta uttalande talar starkt för ett genealogiskt perspektiv, då Veronica berör ämnen som det fungerar väl med. Titti uttrycker även hon hur det genealogiska perspektivets positiva egenskaper kommer till användning:

Titti: Jag personligen är mycket förtjust i att granska hur historiska personers värderingar har varit betydande för hur en historisk händelse har utspelat sig. Man får en extra dimension till händelsen.

Victoria: Kan du ge ett exempel på det?

Titti: Ja! Det jag spontant kommer på är Drottning Kristina. I läroboken så är ofta hon bara en drottning. Hennes abdikation är ett årtal, och hennes uppväxt brukar beskrivas med att hennes pappa helst ville ha en pojke egentligen. Men, det är ju så intressant att få eleverna att se hennes vånda, hennes religiösa tro och hennes kamp till att få sin vilja igenom. Hon, hennes styrka, och kvinnor överlag är kraftigt underminerad i läroböcker. Jag vill passa på när vi håller på med svensk historia att ge eleverna, kanske främst tjejerna, en lektion i att stå upp för sig själva.

Victoria: Vilket läromedel är att föredra för att kunna ge denna kunskap?

Titti: Jag brukar använda mig av blandning. Jag gillar serien med Martin Timell och Dick Harrison. [Sveriges Historia, tv serie på TV 4 mellan 2010- 2011] Den beskriver historia på ett sätt som eleverna tycker är intressant. "Hermans historia" är också bra. [tv serie på SVT mellan 1991-2002]. Jag kan även kopiera sidor ur Herman Lindkvist böcker "Historien om Sverige".

Victoria: Så du menar att läroboken är i princip värdelös i detta sammanhang?

Titti: Nä, den är ju inte det, för har du ingen kunskap om det religiösa läget i landet, hennes bakgrund, och när i tiden detta utspelar sig så kan de aldrig få grepp om hennes styrka.⁵⁷

⁵⁶ Intervju med Veronica, 2020-04-08

⁵⁷ Intervju med Titti, 2020-04-08

Titti uttrycker sin åsikt tydligt i detta yttrande. Hon anser att kvinnan är underrepresenterad i läroböcker dels att hon vill använda en historisk person för att ge eleverna kunskap i nutid. Hon är också tydlig med att fastän att hon kritiserar läroboken så är den oumbärlig i sammanhanget.

6 Diskussion

Den här delen kommer bestå av en resultatdiskussion utifrån forskningsbakgrunden och resultatet av intervjuerna. Sedan följer en metoddiskussion där jag framför aspekter kring metoden och vad som kunnat göras annorlunda.

6.1 Resultatdiskussion

Det som presenteras nedan är de frågeställningarna som utgör denna studie. Sedan kommer en del kritik som rör urvalet och till sist en diskussion om de faktorer som påverkar undervisningen.

6.1.1 Vad i de intervjuade lärarnas bakgrund är betydande för hur de själva resonerar om betydelsen av genetiska och genealogiska perspektiv i undervisningen?

Det resultat som intervjuerna kunnat visa är att informanterna är påverkade av deras egna erfarenheter och bakgrund att det påverkar deras val av läromedel. Att deras egna erfarenheter påverkar är mycket tydligt. Tydligast är de negativa erfarenheter som de upplevt, det som präglat dem starkast. Ett exempel på detta är när Veronicas uttalar sig om sin VFU handledare, som hon uppfattade som uttråkad. Jag anser att detta är ett tydligt exempel på hur individens tidigare villkor, i detta fall VFU, har påverkat Veronica mycket. Det är intressant att denna erfarenhet inträffade på VFU, då detta på många sätt påverkar lärarstudenter. VFU, för många studenter är det första tillfället att se hur lärares arbete sker på en daglig basis, och det är tydligt att detta har påverkat Veronica tydligt. Jag kan se tydliga kopplingar till Bourdieus teori om habitus. VFU kan i detta fall ses som det Bourdieu skulle benämna som en "social situation", där Veronicas habitus har befästs. När hennes sociala position förändrats, det vill säga att hon börjat själv arbeta som lärare, så har de tidigare sociala villkoren påverkat henne i hennes värderingar och tankar. Hennes handledares "dåliga beteende" har gjort att hon tagit ett tydligt ställningstagande, en revolt, när hon säger "Jag tänkte då att sådan lärare skulle jag då minsann aldrig bli".

6.1.2 Hur resonerar de intervjuade lärarna kring elevernas förutsättningar som en betydande faktor i deras sätt att använda sig av ett genetiskt eller genealogiskt perspektiv?

De svar som intervjuerna visat är att elevernas förutsättningar påverkar en lärares val av genetiskt eller genealogiskt perspektiv. Det genetiska perspektivet är tydligt i de svar som Marie ger om de fördelar som läroboken kan ge. Hon konstaterar att struktur är väsentligt för många, om än alla. Den struktur som Marie föredrar tyder på att hon föredrar att använda sig av ett genetiskt perspektiv i sin undervisning. Olofssons konstaterande om det genetiska perspektivets fördel, det vill säga att kunna förstå hur vi har det idag, uttrycks tydligt i Maries svar.

Marie hänvisar ofta i sina svar fördelar med läroboken, vilket skulle kunna tyda på att hon anser att det bara är läroboken som kan erbjuda den struktur, och det genetiska perspektiv som hon eftersträvar. Den enda gången då hon uttrycker att det genetiska perspektivet kan användas i något annat läromedel är då hon diskuterar hur hon använder sig av film i undervisningen. I sina svar gör hon en tydlig skillnad mellan spelfilm och dokumentär. Spelfilm använder Marie enbart i underhållningssyfte, medan dokumentärer kan användas i utbildningssyfte. Marie menar att en dokumentär "speglar sanningen", vilket Ludvigsson uttrycker är en av de riskerna i användandet av dokumentärfilm. Ludvigsson menar att lärare bör reflektera och diskutera den

källkritiska aspekten i en dokumentärfilm, vilket även Hultkrantz anser är en av fördelarna med att använda film i sin undervisning.

Den uppfattning som jag får av Maries intervjusvar är att eleverna enbart ska få ett kronologiskt förlopp av historien och att de inte ges möjlighet till att vare sig påverka eller ifrågasätta läromedlet. Det är få gånger under intervjun som Marie utgår från elevernas perspektiv, utan använder sig av de metoder och läromedel som hon anser fungerar bäst. En konsekvens av detta är att en av de största fördelarna med att använda film i undervisningen, källkritiska aspekten, inte utnyttjas. Marie hänvisar i sitt resonemang sin egen erfarenhet som grund till sitt beslut kring läromedel vilket i sin tur skulle kunna vara ett uttryck för Maries habitus. Bourdieu ansåg att habitus påverkar individens värderingar och tankar, vilket eventuellt skulle kunna applicera på Marie när hon ”skämtsamt brukar säga att alla har ADHD”.

I de fall där strukturerna i habitus inte längre stämmer finns risk för revolt enligt forskningen. Detta tänker jag kan appliceras som en potentiell farhåga i Maries undervisning. Om eleverna inte accepterar det läromedelsval som Marie presenterar, eller godtar att hon har bestämmanderätt utifrån tidigare erfarenheter finns det en risk att de protesterar. Ingen elev är den andra lik, anser jag, och en individanpassad undervisning är en av de moderna skolans fördelar.

Anna och Titti anger att elevernas förutsättningar påverkar läromedelsvalet. Däremot skiljer sig orsakerna åt. Anna hänvisar, likt Marie att det är elevernas förutsättningar som är betydande, medan Titti anser att det handlar om hur intresserade eleverna är av ämnet som avgör. Båda resonemangen hänger ihop med det resultat som Hansson kommit fram till i sin avhandling när han konstaterar att lärare gärna vill på förhand veta elevernas förkunskaper för att utgå från dessa.

6.1.3 Under vilka omständigheter anser de intervjuade lärarna att det genetiska eller genealogiska perspektivet inte är av betydelse för deras val av läromedel?

Utifrån de svar som framkommit i intervjuerna kan ett antal konstateranden slås fast. Det första är att det är tydligt att lärarna har en bestämd uppfattning om vilka läromedel som ska användas för vilket ändamål. Det är tydligt att om syftet med undervisningen är att läraren vill att eleverna ska få en översikt (händelse, orsak, konsekvens) av en historisk händelse är det tydligt att läroboken är det undervisningsmaterial som lärare föredrar. Anna uttrycker till exempel att ”Läroboken ger en stabil bas, som är faktamässigt korrekt”, vilket även Titti menar. Det är tydligt att hon brinner för att hennes elever ska fördjupa sig i personer i historien, och att eleverna ska få en förståelse på ett djupt plan. Men även hon är tydlig med att detta inte går att

uppnå utan en stabil bas, och att denna kan inhämtas från läroboken. Läroboken, enligt Titti, ger en översikt av årtal, orsaker och konsekvenser, och att denna kunskap är väsentlig för eleverna. Hon är dock även tydlig med att det är den enda kunskap som läroboken kan erbjuda. Kunskap i form av historiska personers tro, värderingar och känslor kan inte inhämtas från en lärobok.

Lärarna som medverkade i studien uppgav att de hade en typ av läromedel som de använde när de inte hunnit planera något annat. Anmärkningsvärt är att valet av läromedel skilde sig mellan lärarna. Detta antyder att det inte är ett visst läromedel som generellt är enklare att använda mer än något annat, utan det är kopplat till lärarnas personliga val. Tidsbrist vid planeringen var den vanligaste orsaken till att man inte hunnit med att planera ett moment, och då faller det sig naturligt att en lärare skulle välja det läromedel som hen anser kräver minst insats av hen själv.

Det som är dock mest anmärkningsvärt med denna del av resultatet som presenteras inte utgörs som aspekt i vare sig Hansson eller Schiölers resultat. Hansson pekade ut lärarens elevernas förutsättningar, och deras egna intresseområden som styr. Schiöler angav även hon lärarens intresseområden som anledning, men också styrdokumentet. Resultatet som presenteras här visar dock att lärarnas val ofta faller på att de inte hunnit planera och att de därför använt sig av ett läromedel som reservplan.

Det som också är tydligt i resultatet är hur lärare använder olika typer av läromedel för att frambringa det dom vill utvinna ur materialet, och när de är inte är nöjda med innehållet i ett visst läromedel. Tittis resonemang om Drottning Kristina är ett väldigt tydligt exempel på detta.

Trots en kritisk inställning till läroboken så medger hon att den är inte är onödig, tvärtom så behövs den för att kunna få en ökad förståelse. Grunden till att kunna förstå tyder på ett genetiskt perspektiv. Titti nämner hennes bakgrund, en tidsstruktur och en objektivitet till religionen, vilket Dahl har kategoriserat som genetiska egenskaper. När hon sedan vill att eleverna ska fördjupa sig vill hon att eleverna ska så kategoriserar Dahl det som genealogiska egenskaper.

Slutligen vill jag lyfta den sensmoral som Titti säger i intervjun, om Drottning Kristina, och hur hon använder detta till att lära eleverna att stå upp för sig själva. Titti använder den historiska personens öde för att lära, främst de kvinnliga eleverna, att stå upp för sig själva. Denna nutidsorientering kategoriserar Dahl som genealogisk. Jag finner detta intressant eftersom Titti nämner sensmoralen innan hon börjat berätta vilka läromedel hon föredrar i

momentet. Målet med momentet för Titti är genealogiskt, men trots det är ett genetiskt perspektiv inte tänkbart att utesluta. Detta uttalande är även viktigt eftersom det motsvarar med det resultat som Ohlander nått i sitt uppdrag, nämligen att det sällan skrivs om kvinnliga förebilder i läroböcker.

6.2 Metoddiskussion

Den metod som jag valt för att inhämta information har varit intervju. Jag har valt denna metod eftersom den är kvalitativ, och jag har varit intresserad av det personliga mötet som en intervju kan erbjuda. De personliga mötena som jag erfarit är en mycket utmärkt metod för att införskaffa information från lärare om mitt studiesyfte. Lärare har, kanske mer än någon annan yrkeskategori, ett visst sätt att uttrycka sig. Ofta har jag funnit att lärare har väldigt målande beskrivningar av det de förklarar, de använder sig av både ansiktsuttryck och gestikulering för att beskriva en situation. En anledning till detta är, tror jag, är att mycket kommunikation som här vill förmedla till elever sker inte bara muntligen, utan med gestikulering och handrörelser och att det till slut sker automatiskt för dem att uttrycka sig så. Samtliga lärare jag intervjuat besuttit denna egenskap. Jag anser att detta varit positivt för min studie samtidigt som jag inser att när en lärare uttryckt sig om något ämne, antingen positivt eller negativt, att jag uppfattat känslan de uttrycker mer än vad de velat förmedla. Med andra ord så kanske jag uppfattat det positiva som mer positivt än de menat, och det negativa som mer negativt än de menat. Ytterligare en negativ konsekvens av intervju är att denna kommunikation som skett genom minspel och gestikulation går förlorat för de som läser studien.

En negativ aspekt av intervju som metod är att det är ofrånkomligt att skapa en relation till den som jag samtalat med under intervjun. Kanske eftersom jag är en ganska social person, och kanske även de som jag intervjuat. Detta berör författarna Jens Hultman och Lars Torsten Eriksson. De menar att detta relationsskapande kan påverka vilken inriktning som intervjun kan ta.⁵⁸ Detta kan jag instämma med då jag kände att de intervjuer jag genomförde som jag ansåg att jag och intervjupersonen skapat en bra relation så var det lättare att konversationen rörde sig från det som var samtalsämnets centrum.

Hultman och Eriksson diskuterar även halo-effekten i sin bok, *Kritiskt tänkande: utan tvivel är man inte riktigt klok*. Halo-effekten innebär att intervjuaren kan påverkas av faktorer som inte har betydelse för intervjun. Ett exempel på detta kan vara om intervjupersonen har en fin titel.⁵⁹ I de intervjuer som jag genomfört arbetar en av personerna som rektor, och denna

⁵⁸ Eriksson & Hultman (2014) s. 104

⁵⁹ Eriksson & Hultman (2014) s. 104

intervju skedde på hennes kontor. De andra informanterna arbetar som lärare och de intervjuerna skedde i arbetsrum och matsal. Jag skulle möjligen kunnat ha blivit påverkad av detta.

Jag har under tiden som jag införskaffat kunskap om det genetiska och det genealogiska perspektivet omedvetet tagit ställning till det perspektiv som jag föredrar. Jag är lyhörd inför att det perspektiv som jag föredrar kan ha färgat mitt resultat i det att jag kan oundvikligt att tagit ur mer av de delar av intervjuerna som jag föredrar mer än andra. Jag är också lyhörd inför att jag eventuellt kan ha ställt något mer kritiska följdfrågor på de svar som jag inte hållit med om.

8 Avslutande reflektioner

Min sammanvägande reflektion är att historiemedvetenhet och det genealogiska perspektivet presenteras i ämnets syfte, och ger tolkaren en möjlighet till att införa dessa begrepp i historieundervisningen på ett sätt som bäst lämpar sig. Det genetiska perspektivet, i form av den kronologiska strukturen presenteras i det centrala innehållet vilket gör att jag uppfattar detta som en mer konkret hänvisning till hur Skolverket anser att historieundervisningen ska utföras.

Slutsatsen av denna studie är att det ultimata är att använda utan båda perspektiven i historieämnet. Studien visar att lärarna som föredrar det genealogiska perspektivets fördelar ändå menar att det inte räcker i undervisningen, utan det genetiska perspektivet behöver vara grunden. Det genetiska perspektivet erbjuder struktur men det är tydligt att informanterna tycker att det genealogiska perspektivet ger möjlighet till att skapa inlevelse och en ingång till historiska händelser som inte ett genetiskt perspektiv inte verkar kunna.

Studien visar också att omständigheter som tidsbrist i planeringsstadiet kunde avgöra för vilket läromedel som användes i undervisningen. Min slutsats är att vid brist på tid i väljer man det läromedel som innebär minst med arbete för läraren. Detta innebär att tiden är en avgörande faktor. Det innebär dock inte att ett genetiskt eller ett genealogiskt perspektiv är mer tidskrävande, utan mer vilket perspektiv som man föredrar. Jag vill påstå att lärare är överlag mer pålästa på de läromedel som de själva föredrar.

8.1 Förslag till vidare forskning

För framtida forskning skulle det vara intressant att fördjupa sig ytterligare i vilken grad lärare blir påverkade av omständigheter kring undervisningen, och hur detta blir en betydande faktor för deras val av läromedel. Detta eftersom en av de resultat som framkommit i studien visar att lärare lät denna faktor spela roll.

9 Referenslista

Andersson Hult, L. *Historia i bagaget: en historiedidaktisk studie om varför historiemedvetande uttrycks i olika former*. Intuitionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet & Humanistiska fakulteten, 2016

Ammert, N. *Historieläromedel: en forskningsöversikt*. Linnéuniversitetet, Fakulteten för konst och humaniora (FKH) & Institutionen för kulturvetenskaper (KV), Humaniteten, no. 37, pp, 2016

Borelius, U. *Tillit och habitus*. Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 24. Uppsala universitet, 1998

Dahl, S. *Folkmord som film: Gymnasieelevers möten med Hotel Rwanda – en receptionsstudie*. Lund University, History, Historia & Lunds universitet, 2013

Deldén, M. *Det räcker inte att bara visa en film: Historisk spelfilm i undervisningen*. Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier, 2016

Eriksson, L.T. & Hultman, J. *Kritiskt tänkande: utan tvivel är man inte riktigt klok*, 2. uppl. edn, Liber, Stockholm, 2014

Hansson, J. *Historieintresse och historieundervisning: Elevers och lärares uppfattning om historieämnet*, Institutionen för idé och samhällsstudier, Umeå universitet & Humanistiska fakulteten, 2010

Hultkrantz, K. *Playtime: en studie av lärares syn på film som pedagogiskt hjälpmedel i historieämnet på gymnasiet*. Institutionen för idé och samhällsstudier, Umeå Universitet & Humanistiska fakulteten, 2014

Jarhall, J. & Karlstads universitet. *En komplex historia: lärares omformning, undervisningsmönster och strategier i historieundervisning på högstadiet*. Avdelningen för politiska och historiska studier, Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper, Historia, Karlstads universitet, Karlstad, 2012

Johansson, C. *Högstadiungdomar skriver historia på bloggen: undervisningen, literacy och historiemedvetande i ett nytt medielandskap*. Umeå universitet, Institutionen för idé och samhällsstudier, 2014

Karlsson, K. & Zander, U. *Historien är närvarande: historiedidaktik som teori och tillämpning*. Studentlitteratur, Lund 2014

Karlsson, K & Zander, U (red.) *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Studentlitteratur Lund, 2004

Kvale, S. & Brinkmann, S. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 3. [rev.] uppl. edn, Studentlitteratur, Lund, 2014

Ludvigsson. "Historisk dokumentärfilm-resultat av en förhandling" i Snickars, P. & Trenter, C. *Det förflutna som film och vice versa: om medierade historiebruk*. Studentlitteratur, Lund, 2004

Nordgren, K. *Vems är historien?: historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*, Univ, 2006

Ohlander, A. *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia: En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*. SOU 2010:10

Olofsson, H. & Karlstads universitet. *Fatta historia: en explorativ fallstudie om historieundervisning och historiebruk i en högstadielklass*, Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper, Historia, Karlstads universitet, Karlstad, 2011

Schiöler, K. *Kurskonstruktörer i ett målstyrt system: En studie av hur två lärare planerar en gymnasiekurs i historia*. Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper & Karlstads universitet, 2012

Skolverket. *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma för gymnasieskola* 2011

Bilaga 1 informationsbrev

HÖGSKOLAN
DALARNA

Information om intervjustudie för uppsats i historia

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning. Studiens syfte är att utifrån kvalitativa intervjuer undersöka hur en lärare resonerar kring sitt val av studiematerial i historieundervisningen. Intervjuerna beräknas ta ungefär en timme och spelas in.

Efter samtalet kommer jag transkribera de inspelade innehållet och du kommer få en utskrift av den transkriberade intervjun så du får möjlighet att ge synpunkter på materialets innehåll. Jag kommer inte att skriva ditt/era namn, var du är/har varit verksam på för skola eller din hemort i uppsatsen så du/eleverna kommer inte att kunna identifieras. Det inspelade materialet kommer också att raderas när arbetet är klart. Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Du kommer även att få möjlighet till att ta del av uppsatsen så fort den är färdig och godkänd.

Med vänlig hälsning,

Victoria Andrews

Student:
Victoria Andrews
v15vican@du.se

Handledare:
Fil dr: Anders Persson
ape@du.se

Bilaga 2 Intervjumall

Intervjufrågor

1. Vilka faktorer är mest framträdande i valet av läromedel i historieundervisningen?
Styrdokument? Elevens förmågor? Personligt tycke?
2. Hur mycket tid lägger du på att välja läromedel? Hur mycket tid lägger du på att värdera läromedlet? Räcker tiden till?
3. Hur ofta ser du över läromedlen och byter ut/kompletterar dem?
4. Vilka faktorer spelar in när du väljer en viss typ av läromedel i historieundervisningen?

5. Vilka fördelar och nackdelar anser du finns i de läromedel som du främst väljer att använda dig av i historieundervisningen?

Back up frågor:

Vilka läromedel anser du fungerar mest optimalt för att få en kronologisk översikt

Vilka läromedel anser du fungerar du mest optimalt för att fördjupa?

Vilka läromedel tenderar du att använda dig av mest och varför?

Tänkbara följdfrågor

Kan du ge exempel på...

Hur menar du när du säger...

Skulle du kunna utveckla...